

ДАТИРАНИ КИЛИМИ ОТ ФОНДА НА ЕТНОГРАФСКИ МУЗЕЙ – ПЛОВДИВ

Ана РАДЕВА

Килимарството е един от най-големите български художествени занаяти, един от най-големите клонове на текстилната промишленост. То е значителен икономически и социален фактор в живота на народа ни. Значението му като народно изкуство е още по-голямо, защото в него има национални постижения, с които можем да се гордеем пред другите народи (Велев 1960, 3). В продължение на години талантиви народни творци създават и утвърждават удивителни по своето художествено въздействие килимени образци.

Килимът представлява художествена интериорна тъкан, изградена чрез развитие на отделни мотиви и елементи в цялостна декоративна композиция с централно поле и бордюри (Черкезова 1979, 26).

Българските килими се тъкат на вертикален стан и се делят на източнобългарски с център Котел и западнобългарски с центрове Чипровци, Самоков и Пирот. При тъкането на източнобългарските килими се изпълнява тъкане с късане на квадратче, при което вътъчните нишки се натъкават на чифтове основни нишки на височина, за да образуват квадратче, което определя стъпаловидно начупения по котленските килими контур на орнаментите. Тъкането на нишка, при която цветните фигури се изпълняват само на една нишка, като съседните разноцветни нишки взаимно се преплитат между две основни нишки и осигуряват гоблена фактура, създава възможност за заоблени очертания на орнаментите и меки преливни съчетания на западнобългарските килими (Кръстева 1983, 76; Станков 1960, 18).

Във фонда на Етнографски музей – Пловдив се съхранява богата колекция от черги и килими. Сред тях има 11 датирани килима и една килимена черга. Началото ѝ е поставено от именития народовед Стойко Шишков през 1917 г. Два от тези килими с инвентарен № 1 (на Цана Цупонина) и инвентарен № 1801 са включени в Държавния музеен фонд.

Килим инвентарен № 1 е един от най-оригиналните пиротски килими (**Обр. 1а**). В четвъртото поле на килима на червен фон е разположен ромбовиден медальон, отвътре очертан с прекрасен венец от гроздове. В средата му е изтъкано голямо дърво на живота с пречупени наведени клонове, с много плодове и листа. Под

клоните на дървото растат цветни храсти, а по тях, на върха му и наоколо са пръснати много птички. Под дървото е изтъкан елен с разклонени рога. Други елени са втъкани в клоните и долу под храстите му. Част от датировката и надписите "1865 СЕНЕ ТИА КИЛИМЪ ТКАЛА ГО БАБА ЦАНА" са разположени в горната част на стеблото на дървото, а другата част "И АНАСТАСИЯ И ЕВДОКИА ЦУПОНИНА" е изтъкана в два хоризонтални реда над короната на дървото и медальона (Обр. 16). Килимът е с размери: 4/4,20 м. Това е един от най-живописните пиротски килими.

Обр. 1а.

Обр. 16.

Килим инвентарен № 1801 – пиротско килимче (Обр. 2а). Килимчето е с бордюру и поле в червено, в което една над друга са разположени по една роза в саксия и между тях под наклон е разположен надписът и датировката "ДИМИТЪРЪ Т. БАРЗОВЪ 1879" (Обр. 26). Размерите му са: 1/1,55 м.

Обр. 2а.

Обр. 26.

Килим инвентарен № 1952 – пиротски килим (Обр. 3а). Килимът е с външен бордюру в червено и вътрешен в черно, централно поле в червено и цялото на ромбове – "венци" в черно и жълто. Датировка в горната къса страна "1899 год." разположена под черния бордюру (Обр. 36). Килимът е с размери: 3,25/4 м.

Килим инвентарен № 5938 – пиротско килимче (Обр. 4а). Килимът има тънък външен фриз, зигзаговидно начупен. В червеното поле са разположени в три вертикални реда по четири

огледала в черно, сиво, жълто, червено и бяло; в сиво, червено, черно, червено и бяло; черно, бяло, сиво, червено и сиво; сиво, червено, жълто, червено, сиво и др. цветове, завършващи с "ръчици" и "клонки" в горната част на огледалата. Датировката и надписът са разположени в долната къса страна на килимчето в два реда "1891 г. Т. ПАЗАРЖ. СПАСЪ СТ. ГЕШОВЪ" (Обр. 46). Размерите на килимчето са: 1/1,40 м.

Обр. 3а.

Обр. 3б.

Обр. 4а.

Обр. 4б.

Килим с инвентарен № 1358 – чипровски килим. Килимът е с оригинално спазено композиционно решение на поле и ниша. Той е най-стария датиран килим във фонда на музея. Полето е тъмносиньо и изпълнено със ситни тъмночервени мотивчета “бибици”. Подчертан е центърът на килима – “огледалото” в червен квадрат разпростира клони и цветове “дървото на живота” в зелено, черно, жълто, синьо, сиво, над клоните му летят птички. Отдолу, след тъмносиня ивица са изтъкани година, име и презиме на собственика: “1850 ПЕР МОРАВЕЊЪ”. Килимът е с размери: 2,75/2,80 м.

Килим с инвентарен № 3743 – чипровски килим (**Обр. 5а**). Килимът има външна червена ивица, след която следва бордюр в черно с вписани в него жабици в различни цветове, следва друг бордюр в червено с втъкани в него двойни крилца в различни цветове и трети бордюр в зелено с вписани разноцветни макази. В червеното поле са разположени четири ромба “венци” – два по два в ред в различни цветове. Под и над ромбовете по късите страни на килима са разположени цветни храсти. В зеления бордюр, по част от едната дълга страна са разположени надписът и датировката: “ГОСПОДИЊ ПАВЕЛЪ МАРКОВЪ ОТ С. ЧИПРОВЦИ 1910” (**Обр. 5б**). Този килим е най-късния по време от нашата колекция. Размерите му са: 3,86/4,86 м.

Обр. 5а.

Обр. 5б.

Килим с инвентарен № 5997 – чипровски килим (**Обр. 6**). Килимът има черен фриз, зигзаговидно начупен. В червения бордюр са вписани фигури, изградени от четири триъгълника и горе ръка в черно и бяло, синьо и бяло, бяло и черно, бордюрът е отделен от полето със зигзаговидни линии в бяло, зелено и черно. В червеното поле са разположени в пет реда, съответно по три и пет през ред храсти с кацнали птички върху тях в същите цветове като споменатите по-горе. Датировката на килима е разположена в полето, по дългата му страна. “А. Ч. 98 г.” Килимът е с размери: 2,05/2,20 м.

Обр. 6.

Килим с инвентарен № 2127 – котленски килим (Обр. 7а). Килимът има външна червена зигзагообразна ивица и зелен бордюр с вътъкани в него жабици в синьо и червено и червено и черно. Цялото му поле е изпълнено от фучилата, едни от най-разпространените мотиви по котленските килими в червено, зелено, синьо и черно. Датировката му е разположена в горната лява част на късата му страна, в червен фриз над зеления бордюр: "1869" (Обр. 7б). Според информацията в инвентарната книга този килим е изтъкан от Елена Докторова под ръководството на Нанка Търпанова, сестра на Георги С. Раковски и се употребява за постилане на миндер. Размерите на килима са 1,80/4 м.

Обр. 7а.

Обр. 7б.

Килим с инвентарен № 2412 – котленски (Обр. 8а). Килимът е с външна червена зигзагообразна ивица и бордюр в зелено с вътъкани в него хиксообразни мотиви в лилаво, розово, червено и черно. Полето е в червено, с разположени в него къдрави звезди в синьо и зелено в диагонални редове. В десния ъгъл на едната

къса страна са разположени надписът и датировката в четири реда: "АНКА ЙОВАНОВА 1889 Г. АВГУСТ" (**Обр. 8б**). Килимът е с размери: 2,20/3,28 м.

Обр. 8а.

Обр. 8б.

Килим с инвентарен № 2550 – котленски (**Обр. 9а**). Килимът има външна зигзагообразна ивица в червено и бордюр в зелено с вписани в него хиксообразни мотиви в розово, червено, черно и мораво. Полето му е изцяло изпълнено от огърлици в червено, зелено, синьо, розово, мораво и жълто. Датировката и надписът му са разположени в морав фриз над червената зигзагообразна ивица на килима: "ГОСПОДЖИЦА ГУНА. ГЕОРГИЕВА. 1893 Г. ЮЛИИ НА. 8" (**Обр. 9б**). Размерите на килима са: 2,24/3,60 м.

Обр. 9а.

Обр. 9б.

Килим с инвентарен № 6036 – котленски (**Обр. 10а**). Килимът е с външна червена охлювообразна ивица, следвана от черна също охлювообразна. До тях е разположен зелен бордюр с вътъкани в него хиксообразни мотиви в червено, черно, бяло и мораво. Бордюрът му е отделен от полето от двойна черна охлювообразна ивица. Цялото поле на килима е изпълнено от мотиви – огърлици в зелено, червено, черно, светлосиньо, розово и бяло. Надписът и датировката му са разположени в двете горни части на бордюра: "ДАФИНА БИЛИК" (**Обр. 10б**) и "К 1888: ИУЛИ 8:" (**Обр. 10в**). Килимът е с размери: 2,15/3,52 м.

Обр. 10а.

Обр. 10б.

Обр. 10в.

Обр. 11а.

Обр. 11б.

Килимена черга с инвентарен № 4683 (Обр. 11а). Чергата е от четири зашити плати. Има външна черна зигзагообразна иви-

ца и червено поле, в което наредко са разположени едри рози в светлосиньо, бяло и зелено; в бяло и зелено; във виненочервено и зелено. Между розите в хоризонтални редове са разположени канатици. Датировката на чергата е разположена в горната и дясна част и се състои само от година: "1899", изписана в синьо (**Обр. 116**). Килимената черга е с размери: 3/3,70 м.

От описанието на датираните килими от фонда на Етнографския музей – Пловдив се вижда, че изтъканите дати обикновено оповестяват годината, в която е изтъкан килимът, а името е на тъкачката, собственика или дарителя. Датираните килими са особено ценни за историята на килимарството, тъй като представляват единствените най-точни източници за създаването на даден килим. От тях научаваме онова, което не е записано от никой историк или пътеписец, а именно какъв десен се работи по дадено време, кой го е изработил или за кого е предназначен.

ЛИТЕРАТУРА:

Велев 1960: Д. Велев. Български килими. БАН, С., 1960.

Кръстева 1985: Г. Кръстева. Тъкание. – В: Етнография на България. т. II, С., 1983.

Черкезова 1979: М. Черкезова. Облекло, шевици, плетива и тъкани. – В: Българско народно изкуство. С., 1979.

CARPETS REGISTERED IN THE FUND OF THE ETHNOGRAPHICAL MUSEUM – PLOVDIV

ANA RADEVA

(Summary)

This scientific report views the present eleven registered carpets and one registered rag in the fund "Material and clothing" of the Ethnographical museum – Plovdiv. Four of the carpets are from Pirov, and two of them with reg. №1 and reg. №1801 are enlisted in the State museum fund. Three of the carpets are from Chiprovo, and others are from Kotel. The most ancient one is from 1850, and the most recent one is from 1910.